

«ВАРШАВУ» ТАК І НЕ ЗДОЛАЛИ

Прочитавши у «Гомоні» за 10 серпня цього року публікацію Віталія Тарасюка «І ожило у пам'яті село», вирішив поділитися подробицями із життя краю у 1943 році. Мабуть, крім мене уже немає кому про це розповісти.

Перш за все зазначу, що Людвиківка була спалена німцями 13 липня 1943 року, тобто того ж дня, коли сталася трагедія в Малині, Городниці. Людвиківське страхиття я зауважив на власні очі. Того сонячного дня близько 10-ї години ранку, перебуваючи в садку, я помітив клуби чорного диму, які закрили частину обрію на схід від хутора. Другого дня стало відомо, що це горіла Людвиківка. В полуденну пору горів Малин. У проміннях сонця, перед заходом піднімалися клуби диму з Городниці.

Чому гітлерівці спалили Людвиківку? – люди не знали. Тоді ніхто не висував версії, що трагедію спричинило вбивство німецького солдата. Річ у тім, що якби такий факт мав місце, то гітлерівці поінформували б про відплатну акцію, аби застерегти інших людей. Згодом назвали причину спалення села. Власне, побутувала версія, що лядвїрт Шнайдер віддав Людвиківку езекуторам для залякування громади у разі її непокорі. Людвиківці носили зброю, бо були заодно з німцями проти українських партизанів. Назва УПА тоді ще не вживалася...

Я вважаю, що спалення Малина було заплановане заздалегідь. На це у гітлерівців були підстави. По-перше, у Малині чеські склади використовували для залишків зерна із великих поставок, яке забрали українські партизани. По-друге, між Малином і Острожцем був убитий лядвїрт Фогель, котрий попід лісом їхав на бричці. Не могло такого бути, щоб каральний загін, з'явившись на території району, не мав контакту з млинівським лядвїртом Шнайдером. Для залякуван-

ня людей, котрі не виконували поставок продуктів до Німеччини, він вказав каральному загону на Людвиківку.

Після Людвиківки, де було вбито 40 поляків, загін далі рухався в напрямку Малина. Між Московщиною і пугачівським хутором колону карателів обстріляли, після чого вони сигнали людей на край села, почали вимагати вказати, де переховуються партизани, інакше розстріляють кожного п'ятого. У миті критичного напруження тут з'явився лядвїрт Шнайдер і став розмахувати руками, подаючи німцям сигнал, щоб не розстрілювали людей. Згодом він доповів старшому офіцеру, що в селі найкраще справляються з поставками і що тут немає партизанів. У Шнайдера з чехами із Московщини склалися особливі стосунки: місцеві майстри коптиння готували для нього і для родини посилки, які відправляв у Східну Прусію, а на роботу туди – людей з Берегів.

Із Московщини каральний загін вирушив у Малин, де йому вчинили опір. Тоді розповідали, що німці мали із собою автомобіль із паливом, яким облили стіни церкви. Не дивно, що храм спалахнув як свічка. Можна припустити, що пальне везли власне для цієї церкви. Із масляньського хутора 13 липня 1943 року було видно, як над якоюсь спорудою здійнявся густий дим. Це палала церква у Малині, в якій живцем згоріли люди.

Після звірств у Малині гітлерівці евакуювали представників влади з Острожця у Млинів. Відтак тут з'явився «рижий» Шульц – колишній заступник Фогеля.

У публікації «І ожило у пам'яті село» згадується, що у поляків було багато зброї. Звідки у них взялося стільки військового добра?

...1939 рік. Польсько-німецьке військо. На дорогах скупчення автомобілів біженців, які рухалися в напрямку Кременця, а звідти – на Заліщики, де за Дністром уже

була Румунія. Тікала туди еліта з Польщі. Я також спостерігав, як під нашими національними прапорами пошосі їхали працівники посольств Іспанії, Швеції, Японії. Оскільки не вистачало бензину, то по дорогах нерідко залишалися автомобілі. Як тільки стало відомо, що СРСР перейшов східний кордон Польщі його тилові військові частини передавали зброю полякам, неначе передбачуючи перспективи її застосування в майбутньому.

У нашому краї громадяни польської національності були, так би мовити, двох категорій. Перша – поляки, котрі були розсіяні серед українських господарів давніх часів. Вони всі володіли українською мовою, часто зустрічалися українськими польськими подружжя. Щоправда, одні ходили молитися в церкву, інші – в костел. І друга категорія – так звані «осадники» переважно уродженці центральних територій Польщі, які воювали за незалежність Польщі в 1918-1920 рр., крім чого уряд надавав наділи землі – «осади». Вони були запеклими шовіністами. Власне, в «колоніях» армія і залишилася зброю, яка згодом стане в нагоді, і розпочнеться міжнаціональний конфлікт.

Поляки із сіл тікали у Млинів, де поселялися в будинках колишнього гетто. В «колоніях» займали оборону. Прикладом може бути Панська Долина поблизу Мальовані. Місцеві поляки заповняли німців, що у них немає зброї і окупанти видали їм 25 гвинтівок. Згодом з'ясувалося, що у долиньців були ручні і станкові кулемети, багато інших боеприпасів. Підрозділи УПА неодноразово штурмували Панську Долину, але здолати налагоджену оборону так і не вдалося до приходу фронту. До речі, у нас Панську Долину називали «Варшавою»...